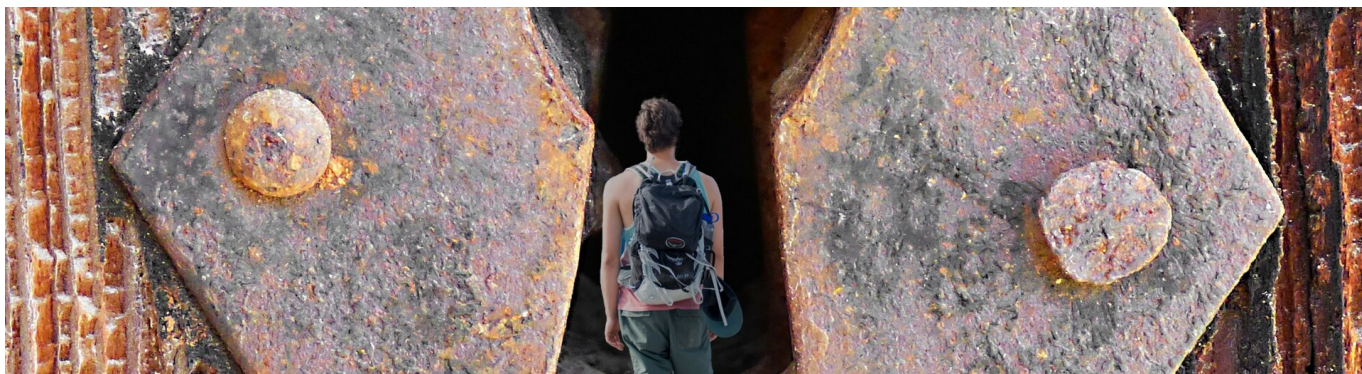

Filozofia analityczna: wprowadzenie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: George Edward Moore, *Wykłady o filozofii*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.
- Źródło: Bertrand Russel, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady.

Filozofia analityczna: wprowadzenie

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy zgodzisz się, że filozofia bywa czasami literaturą i zbliża się do poezji? Dostrzegasz, że bywa niejasna, nawet mętna, posługuje się nieprecyzyjnymi pojęciami, z dużą dozą swobody? Czy jednak kiedy całkowicie przechodzi na drugi biegun, nie wydaje się jałowa i niehumanistyczna? Czy dążąc do precyzji, pozostaje inspirująca? To wielki spór współczesnych filozofów. Dzieli on filozofię na analityczną i nieanalityczną. Granica nie jest ostra. Filozofia analityczna chce być przede wszystkim krytyczną analizą wszelkich prawd. Koncentruje się na znaczeniu i metodzie. Nie szuka syntezy, nie próbuje tworzyć wielkich nowych systemów. Nie daje odpowiedzi, ale zastanawia się nad sposobem stawiania pytań. Mięwa też lekceważące podejście do historii filozofii.

Twoje cele

- Poznasz charakter filozofii analitycznej.
- Zrekonstruujesz argumentację stosowaną w sporze filozofii analitycznej z nieanalityczną.
- Ocenisz znaczenie filozofii krytycznej dla rozwoju myśli filozoficznej XX wieku.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii analitycznej, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Czym zajmuje się filozofia analityczna?](#)

Wprowadzenie

Filozofowie nigdy nie byli ze sobą zgodni i od zawsze dzielili się na szkoły i obozy. Sokrates i Platon w imię obiektywnych norm moralnych zwalczali w starożytnej Grecji [sofistów](#), którzy stali na stanowisku relatywistycznym. Sto lat później, już w epoce hellenistycznej, stoicy w sporze o istotę szczęścia spierali się z epikurejczykami – pierwsi stawiali na doskonałość moralną, drudzy – na przyjemność. W epoce średniowiecznej toczono spór o [uniwersalia](#), a filozofowie dzielili się na realistów i nominalistów. We wczesnej nowożytności linia podziału przebiegała w obszarze epistemologii – czy prawdę poznajemy raczej rozumem czy raczej zmysłami? W zależności od udzielanej odpowiedzi filozofowie podzielili się na [racjonalistów](#) bądź [empirystów](#). To tylko wybrane wielkie rozłamy w filozofii.

Wydaje się, że w filozofii współczesnej analogiczną linię demarkacyjną znajdujemy w podziale na filozofię analityczną i nieanalityczną. Granica nie jest ostra, pojęcia nie są precyzyjne. Spór jednak jest zażarty i dzieli filozofów. Niektórzy traktują go na tyle poważnie, że znajdując się po jednej jego stronie, odmawiają swoim oponentom miana prawdziwych filozofów.

Henryk Elzenberg (1887-1967), aksjolog, filozof kultury i religii, historyk filozofii, krytyk literacki, tłumacz. Wykładowca na Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Warszawskim i uniwersytecie w Wilnie, 1945–60 profesor UMK w Toruniu; 1951–56 odsunięty od pracy dydaktycznej; zajmował się głównie etyką i estetyką, zwłaszcza zaś teorią wartości (aksjologia); zmierzał do wypracowania teorii wartości niezależnej od ontologii. W etyce zwalczał hedonizm, utylitaryzm, relatywizm i eudajmonizm; za naczelną powinność człowieka uważał tworzenie kultury, pojmowanej jako suma rzeczy wartościowych, nadających życiu człowieka godność i sens. W estetyce odrzucał utylitaryzm i formalizm, był rzecznikiem perfekcjonizmu, obiektywizmu i absolutyzmu

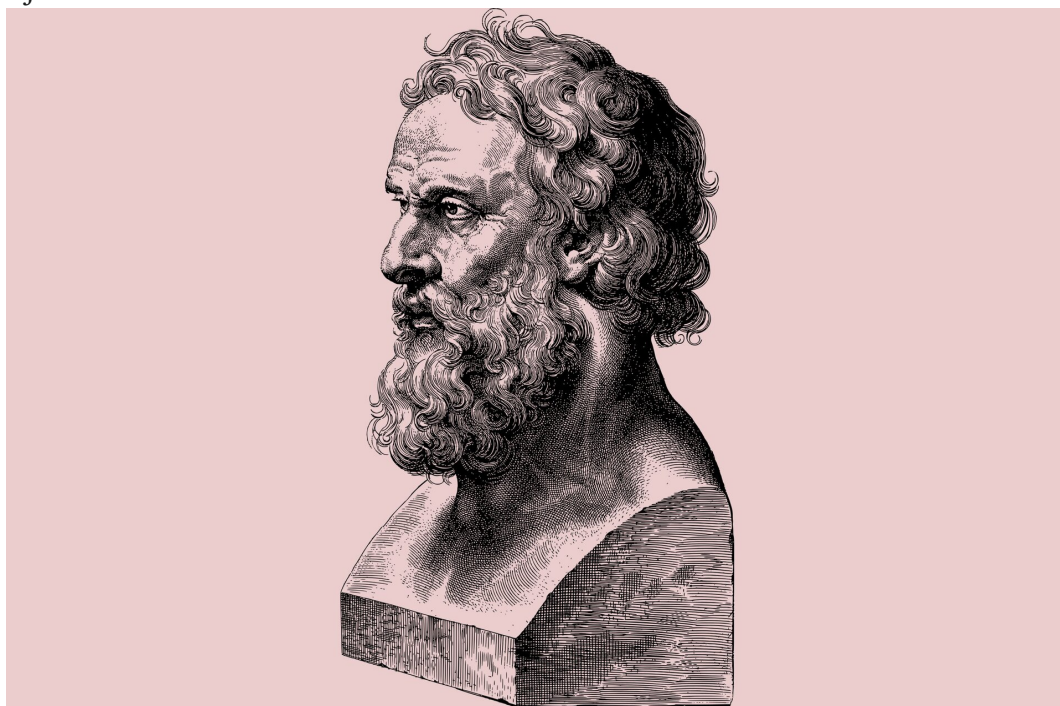
I tak, filozofowie analityczni zarzucają nieanalitycznym (np. Husserlowi i jego następcom) mętność, niejasność oraz mylenie pojęć. Filozofia nieanalityczna to dla nich bardziej poezja niż prawdziwa filozofia. Z kolei ze strony przeciwnej padają zarzuty o jałowość i sterylność. Henryk Elzenberg, polski filozof, [aksjolog](#), wyraził się następująco: „Im czystiej racjonalna wypowiedź, tym mniej chwyta rzeczywistość”.

wartości estetycznych; podkreślał etyczny walor sztuki i twórczości artystycznej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Filozofia analityczna

Definicja wyrażenia *filozofia analityczna* i jego zakres znaczeniowy są przedmiotem spornym. Z jednej strony podawane są definicje o bardzo szerokim zakresie, wskazujące na dbałość o precyzję myślenia oraz szczegółowe uzasadnianie głoszonych poglądów jako cechę charakterystyczną tej tradycji myślowej. Przy takim definiowaniu za pierwszych filozofów analitycznych należałoby uznać już Sokratesa i Platona. Z drugiej strony podawane są definicje bardzo wąskie, utożsamiające filozofię analityczną z logiczną analizą języka, tj. z definiowaniem i wyjaśnianiem znaczeń pojęć abstrakcyjnych używanych w języku nauki i języku potocznym oraz zachodzących między nimi zależności logicznych. Przyjęcie tej definicji skutkuje usunięciem poza obręb filozofii analitycznej takich filozofów jak [Bertrand Russell](#) czy [George Edward Moore](#), którzy nie utożsamiają analizy filozoficznej z logiczną analizą języka, a są jednak dość powszechnie uznawani za ojców współczesnej filozofii analitycznej.

Platon, który w swych dialogach poruszał problem ludzkiego poznania, jako pierwszy sformułował pełną i spójną teorię na ten temat. Jak istnieją dwa rodzaje bytu, tak są też dwie formy poznania: mniemanie i wiedza. Mniemanie odnosi się do rzeczy naszego świata i opiera się na niepewnym i względnym źródle, jakim są zmysły. Z reguły jest zwodnicze i niestałe. Wiedza zaś wynika z poznania rozumowego i dotyczy rzeczywistości ponadzmysłowej; jej cechą jest pewność i prawdziwość.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Filozofia analityczna jako kierunek współczesnej myśli nie ma więc dających się jasno wytyczyć granic. Najogólniej rzecz ujmując, przez filozofię analityczną rozumiemy grupę współczesnych nurtów filozoficznych koncentrujących się na **krytycznej analizie** istniejących prawd (filozoficznych, potocznych, naukowych) pod kątem logicznym i znaczeniowym, bez aspirowania do formułowania nowych prawd oraz formułowania nowych syntez wiedzy. Można natomiast określić specyficzne cechy metodologiczne i doktrynalne filozofii analitycznej. Są to:

1
uznanie, że podstawowym źródłem wiedzy o świecie są nauki empiryczne — filozofia nie poszerza naszej wiedzy o świecie, ale ją rozjaśnia;

2
położenie głównego nacisku na kwestie metodologiczne, a nie doktrynalne — filozofia ma za zadanie wypracowanie metody analizy i wyjaśniania tego, co wiemy, a nie tworzenie całościowych obrazów świata;

3
lekceważący stosunek do historii filozofii — historia filozofii to głównie historia niespójnych teorii filozoficznych, wadliwych rozróżnień terminologicznych, nielogicznych argumentacji;

4
skłanianie się do "zdroworozsądkowego naturalizmu" — świat jest taki, jaki jawi się naszym zmysłom i jaki stopniowo odkrywają nauki przyrodnicze;

pokora poznawcza — ludzkie władze poznawcze są ograniczone, nasza wiedza o świecie zawsze będzie niedoskonała i niepełna.

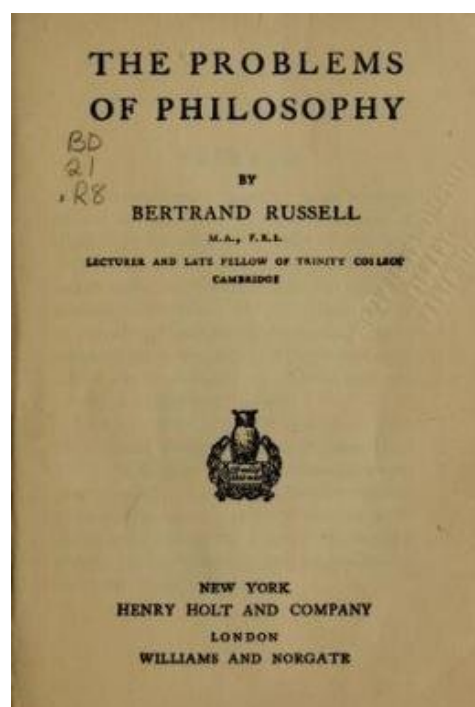
Ta ostatnia cecha często przyjmuje postać przekonania, że filozofia analityczna nie udziela odpowiedzi na żadne z doniosłych pytań filozoficznych, ale raczej rozjaśnia znaczenie tych pytań, przy okazji je pomnażając oraz dając poczucie zdziwienia czy cudowności świata.

((Bertrand Russel

Problemy filozofii

Filozofia, nawet jeśli nie jest w stanie odpowiedzieć na tak wiele pytań, jak moglibyśmy sobie tego życzyć, posiada przynajmniej zdolność stawiania pytań, które czynią świat ciekawszym i ukazują dziwność i cudowność skrytą tuż pod powierzchnią nawet najzwyklejszych rzeczy, z jakimi stykamy się na co dzień.

Źródło: Bertrand Russel, *Problemy filozofii*, tłum. W. Sady.

Strona tytułowa pierwszego wydania *Problemów filozofii*.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tak rozumiana filozofia analityczna rozwija się w Europie, począwszy od mniej więcej lat trzydziestych XX w. Za jej prekursorów uważa się [Gottloba Fregego](#) i [Franza Brentanę](#). Głównymi ośrodkami były początkowo uniwersytety brytyjskie (George Edward Moore, Bertrand Russell, [Ludwig Wittgenstein](#)), a na kontynencie europejskim – Koło Wiedeńskie ([Moritz Schlick](#), [Rudolf Carnap](#), [Otto Neurath](#)) oraz szkoła lwowsko-warszawska ([Kazimierz Twardowski](#), Stanisław Leśniewski, Jan Łukasiewicz, [Alfred Tarski](#), Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Kotarbiński). W drugiej połowie XX w. filozofię analityczną rozwijały twórczo głównie ośrodki w Stanach Zjednoczonych, w Wielkiej Brytanii, a także w krajach skandynawskich, Nowej Zelandii, Australii oraz w Polsce.

Filozofia analityczna określana jest też często mianem filozofii krytycznej lub anglosaskiej (gdyż jest szczególnie popularna w tradycji myśli anglosaskiej) i jako taka przeciwstawiana jest filozofii spekulatywnej, kontynentalnej (uprawianej przeważnie na kontynencie europejskim) czy humanistycznej. Nie wszyscy filozofowie analityczni całkowicie odrzucają tradycję filozofii spekulatywnej. Niektórzy przyznają jej pewną ograniczoną wartość – pod warunkiem, że opiera się na rzetelnej analizie i nie rości sobie pretensji do ostatecznej ważności swoich ustaleń. Wówczas wartość filozofii nieanalitycznej polega na tym, że pozwala spojrzeć na świat z ogólniejszej, całościowej perspektywy.

Słownik

aksjologia

(gr. *aksios* – godny, cenny + *logos* – słowo, nauka) nauka o wartościach i o kryteriach wartościowania; też: konkretny system wartości

filozofia analityczna

(gr. *philosophia* – umiłowanie mądrości, gr. *análysis* – rozluźnienie, rozwiązanie, rozbiór) jeden z głównych nurtów filozofii współczesnej jego przedstawiciele głoszą, że podstawowym celem filozofii jest analiza pojęć, twierdzeń i problemów filozoficznych. Ponieważ pojęcia te i twierdzenia są wyrażane w języku, filozofia analityczna jest analizą języka; bywa także określana mianem filozofii lingwistycznej

empiryzm

(gr. *empeiría* – doświadczenie) stanowisko epistemologiczne, zgodnie z którym wyłącznym lub głównym źródłem wiedzy jest doświadczenie

racjonalizm

(łac. *ratio* – rozum) kierunek filozoficzny przyznający rozumowi główną bądź wyłączną rolę w procesie poznania

sofiści

(gr. *sophistes* – mędrzec, od *sophia* – mądrość) działający w Atenach w V i IV w. p.n.e. nauczyciele przygotowujący obywateli do życia publicznego, wykładający retorykę, politykę, filozofię i etykę; zainteresowania badawcze sofistów skupiały się na człowieku i jego działalności (historia, społeczeństwo, język); w teorii poznania opowiadali się za metodą empiryczno-indukcyjną i głosili relatywizm epistemologiczny

uniwersalia

(łac. *universalis* – odnoszący się do ogółu, całości) odpowiedniki nazw i pojęć ogólnych, mające cechy wspólne danej klasie przedmiotów konkretnych, np. człowiek w ogóle (a nie człowiek jako jednostka)

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka, a następnie odpowiedz na pytanie: jakie jest – według George'a Edwarda Moore'a – najważniejsze zagadnienie filozofii? Na czym ono polega?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P4cCUgzqp>

George Edward Moore

Z głównych zagadnień filozofii (fragment)

Zacznijmy więc od tego, iż mnie się wydaje, że najbardziej ważną i interesującą rzeczą, jaką filozofowie próbowali uczynić, jest co najmniej dać opis ogólny całości Wszechświata: mówiąc o wszystkich najbardziej ważnych rodzajach rzeczy, o jakich wiemy iż się znajdują we Wszechświecie, i rozważając, jak dalece jest prawdopodobne, iż są w nim ważne rodzaje rzeczy, o których absolutnie nie wiemy, że się w nim znajdują; rozważając też najważniejsze sposoby, na jakie te różne rodzaje rzeczy są ze sobą powiązane stosunkami. Wszystko to skrótowo będę nazywał „ogólnym opisem całokształtu Wszechświata”; i, co za tym idzie, powiem, że pierwszym i najważniejszym zagadnieniem filozofii jest dać ogólny opis całego Wszechświata. [...] Są, jak mi się wydaje, pewne poglądy na naturę Wszechświata, które obecnie przyjmuje niemal każdy człowiek. [...] Chcę tedy rozpocząć od opisu tych poglądów, albowiem wydaje mi się, że rzeczą najbardziej dziwną i interesującą w poglądach wielu filozofów jest to, w jaki sposób wychodzą oni poza poglądy zdrowego rozsądku albo wyraźnie są z nimi w sprzeczności. Filozofowie twierdzą, iż wiedzą, że we Wszechświecie są bardzo ważne rodzaje rzeczy, co do których zdrowy rozsądek nie twierdzi, iż je zna; i twierdzą też, że wiedzą, iż we Wszechświecie nie ma (lub co najmniej, że nie wiemy o tym, iż są, jeśli są) rzeczy, co do których istnienia zdrowy rozsądek jest jak najbardziej pewny. [...]

Oto więc zdaje mi się, iż z pewnością mamy przeświadczenie, że we Wszechświecie jest niezmiernie wielka liczba przedmiotów materialnych takiego czy innego rodzaju. Tak, na przykład, wiemy, że na powierzchni Ziemi poza naszymi własnymi ciałami są

ciała milionów innych ludzi; wiemy, że są ciała milionów innych zwierząt; również miliony roślin; a poza nimi wszystkimi jeszcze większa liczba przedmiotów nieożywionych: gór, wszelkich kamieni na nich, ziaren piasku, różnych rodzajów minerałów i gleb, wszystkich kropel wody w rzekach i w morzu, a ponadto równie wielka liczba różnych przedmiotów, skonstruowanych przez ludzi: domów, krzeseł, stołów, lokomotyw, i tak dalej. Ale poza tymi wszystkimi rzeczami na powierzchni Ziemi jest sama Ziemia – niezmiernie wielka masa materii. Dziś zaś wiemy też, że sama Ziemia, i wszystko, co jest w niej i na niej, choć wydaje się nam tak ogromna, jest niezmiernie mała w porównaniu z całym Wszechświatem materialnym. Nawykliśmy do myśli, że Słońce, Księżyc i cała niezmiernie wielka ilość gwiazd widocznych, to wielkie masy materii, każde z osobna, i że w większości swej są o wiele większe niż Ziemia. Nawykliśmy też do myśli, że te masy znajdują się w tak ogromnych odległościach od nas, iż wszelka odległość od jednego punktu do drugiego na powierzchni Ziemi jest znikomo mała w porównaniu z tamtymi odległościami. Co do tego wszystkiego jesteśmy teraz przeświadczeni, gdy chodzi o świat materialny: z pewnością jest rzeczą zdrowego rozsądku być przekonanym o tym wszystkim. [...]

Ale teraz jesteśmy przeświadczeni, że poza przedmiotami materialnymi istnieją we Wszechświecie pewne zjawiska, bardzo różne od przedmiotów materialnych. Krótko mówiąc: jesteśmy przeświadczeni, że my, ludzie, mamy nie tylko ciała, lecz również umysły; a jedną z głównych rzeczy, jakie mamy na myśli, mówiąc, iż mamy umysły, jest, jak miemam, to mianowicie, że dokonujemy pewnych aktów psychicznych, czyli aktów świadomości. To znaczy: widzimy, słyszymy, doznajemy wrażeń dotykowych, wzruszeń, przypominamy, wyobrażamy sobie, myślimy, żywimy przeświadczenia, pragnienia, mamy upodobania i wstręty, chcemy czegoś, miłujemy coś, doznajemy gniewu, strachu, i tak dalej. Wszystkie te rzeczy są aktami psychicznymi – aktami umysłu, czy też aktami świadomości; i gdy doznajemy jednej z tych rzeczy, to jesteśmy czegoś świadomi: każde z tych doznań częściowo polega na tym, iż jesteśmy czegoś świadomi w taki czy w inny sposób. I wydaje mi się, że gdy mówimy, iż jesteśmy pewni, że posiadamy umysł, to najbardziej pewni jesteśmy właśnie tego, iż doznajemy tych rzeczy – że dokonujemy tych aktów świadomości. W każdym razie jesteśmy pewni, że ich dokonujemy i że te akty są czymś zupełnie różnym od rzeczy materialnych. [...] Tak więc we Wszechświecie w każdej chwili zachodzą miliony różnych aktów świadomości u milionów różnych ludzi, a być może również u wielu rodzajów zwierząt. Myślę, że zdrowy rozsądek z pewnością jest przekonany o tym wszystkim.

Tak więc widzieliśmy, jak dotąd, że zdrowy rozsądek jest przeświadczony, iż we Wszechświecie są co najmniej dwa różne rodzaje rzeczy. Są przede wszystkim

niezmiernie wielkie ilości przedmiotów materialnych; i jest również bardzo wielka liczba aktów psychicznych, czy też aktów świadomości. [...]

G.E. Moore, *Z głównych zagadnień filozofii*, przeł. C. Znamierowski, Warszawa 1967, s. 12-13.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Zrekonstruuuj tok myślenia George'a Edwarda Moore'a. Opisz, jakie składniki Wszechświata wyodrębnia? Jak je opisuje? Czym są według niego akty świadomości i czy można je porównać do przedmiotów materialnych?

Polecenie 3

Po wysłuchaniu drugiego nagrania odpowiedz, jak rozumiesz podtytuł *Analiza jest zadaniem filozofii*.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P4cCUgzqp>

George Edward Moore

Wykłady o filozofii

Analiza jako zadanie filozofii

Znalezienie znaczenia słowa, którego znaczenia z góry nie znaliście, może być oczywiście pożyteczne, może pomóc wam w zrozumieniu zdań, w których słowo to występuje: może pomóc wam czytać obcą książkę lub zrozumieć mówiącego do was obcokrajowca, również w tym, by on was mógł zrozumieć. Nie na tym jednak polega pożytek definicji filozoficznej; wszystkie one są bowiem definicjami słów lub form wyrażen, które wy już rozumiecie — znacie ich znaczenie w tym sensie, że przypisujecie im wspólne znaczenia, gdy ich używacie, gdy je słyszycie, choć możecie nie znać ich wyrażen w tym sensie, że nie jesteście zdolni do wypowiedzania

prawdziwych sądów o formie „to znaczy to-a-to”. W filozofii występują oczywiście definicje terminów technicznych lub technicznych sposobów użycia terminów starych, służące temu, by pomóc wam w zrozumieniu zdań, w których słowa te są użyte. Ale te definicje nowych terminów lub nowych sposobów ich użycia nie są częścią tego, co w filozofii rozumie się przez analizę, ani też podanie ich nie jest żadną z części *podstawowego celu filozofii*. Ten dotyczy wyłącznie *podawania definicji słów i form wyrażen, które już rozumiecie*. [...]

Jaki pożytek płynąć może z wykrycia lub z prób wykrycia, że słowo, które już rozumiecie, znaczy to-a-to?

Na temat tego pożytku powiedziano dwie rzeczy, które nie sprowadzają się dokładnie do tego samego.

(1) Powiedziano, że pomaga to myśli nasze uczynić jaśniejszymi — że pomaga to nam myśleć jasno.

(2) Powiedziano, że łatwo was mogą wpędzić w kłopoty pewne zdania, w których znaleźć możecie te słowa, i że analiza filozoficzna zabezpieczy was przed popadnięciem w tych przypadkach w kłopot, a przynajmniej sprawi, że kłopot będzie mniejszy.[...]

1. Co się tyczy jasności, to nie wątpię, że *analiza filozoficzna może nam pomóc uczynić niektóre z naszych myśli w pewnym sensie jaśniejszymi*, i że stanowi to część z jej celów.

Myślę jednak, że warto zapytać, w jakich wypadkach czyni je ona jaśniejszymi?

Rozróżnić chcę cztery odmienne rodzaje wypadków, w których można by tego od niej oczekiwać.

(a) Pamiętać musimy, że te słowa i formy wyrażen, o których ta część filozofii powiada nam, że czasem mają pewne znaczenie, to słowa, których używamy w życiu codziennym i których używają w naukach szczegółowych ci, którzy je uprawiają.

Można by zatem zapytać: czy analiza filozoficzna wiedzie do tego, że ilekroć używacie zdefiniowanego słowa lub zdefiniowanej formy wyrażania w życiu codziennym lub naukach szczegółowych, to myśl, jaką wyrażacie przez zdanie, w którym używacie tego słowa lub formy wyrażania, jest jaśniejsza? Czy filozofia ma taki związek z życiem i z naukami?

Pewni filozofowie, jak sądzę, sugerowali, że taki związek ona posiada i że powinna mieć taki właśnie wpływ, i że głównym lub jedynym celem filozofii jest go mieć. Ale według mego rozeznania, nie wywiera ona w ogóle żadnego wpływu na jasność naszych myśli w większości wypadków, gdy słowa tego używam. Np. od wielu lat obeznany jestem z Teorią Deskrypcji Russella, nie wierzę jednak w to, że w większości wypadków, gdy czytam lub słyszę wyrażenie o formie „to oto to-a-to”, myśli moje jaśniejsze są jakoś niż przedtem albo że jaśniejsze są niż myśli tych ludzi, którzy nigdy o teorii deskrypcji nie słyszeli. Rozumiem zazwyczaj takie wyrażenia dokładnie tak samo i z dokładnie takim samym stopniem jasności jak i przedtem. I podobnie, nawet gdybym uzyskał zadowalającą odpowiedź na moje pytanie dotyczące użycia [wyrażeń] „ta tablica” lub „ja”, to nie wierzę, że zmieniłoby to jakoś sposób, w jaki wyrażen tych używam w życiu codziennym. Nadal używałbym takich wyrażen, jak „jestem bliżej tej tablicy niż wy” w dokładnie taki sam sposób, w jaki używam ich obecnie i w jaki używałem ich, zanim zacząłem filozofować; i z takim samym stopniem jasności. Myśl moja jest teraz w pewnym sensie bardzo jasna i nie byłaby zapewne ani trochę jaśniejsza dlatego, że znalazłbym odpowiedź na te dwa filozoficzne problemy. I wierzę, że to samo dotyczy takich terminów w naukach szczegółowych.

Nie sadzę zatem, że jednym z pożytków filozofii jest tego rodzaju dalekosiężny wpływ na wasze użycie zdefiniowanych słów, czy to w życiu codziennym, czy w naukach szczegółowych.

(b) W pewnych wypadkach, gdy używacie tych słów w życiu codziennym, używacie ich w procesie rozumowania lub argumentowania i powiedzieć by można, że w tego rodzaju wypadkach analiza filozoficzna zapobiegnie przyjęciu przez was na skutek zamętu fałszywych wniosków. [...] Myślę tu jednak, że to nie definicja właśnie taka, jaką ją określiliśmy, wywiera taki wpływ, ale odkrycie, że w odniesieniu do danego słowa czasem znaczy ono to, a czasem tamto. Pogmatwane argumenty rozumowania w życiu codziennym lub w naukach wynikają zazwyczaj, jak myślę, z nieodróżniania różnych sensów, w jakich używa się słowa lub formy wyrażenia: nie pomoże wam sama wiedza, że czasem używa się go w tym sensie, o ile nie wiecie, że czasem używa się go również w innych. Rozróżniania różnych sensów, co właśnie robią filozofowie, nie należy mylić z analizą pewnego jednego sensu. A właśnie z tego pierwszego częściej może płynąć jakiś pożytek. A oczywiście rozróżniać możecie bez podawania analizy; możecie powiedzieć: W tym sensie częścią z tego, co mówisz, jest to-a-to, w innym przypadku nie. Na ogół myślę, że w tym kierunku filozoficzna analiza dokonać może bardzo niewiele; i że z pewnością nie stanowi to głównego uzasadnienia filozofii — że zmniejsza ona zamęt argumentacji i rozumowań w życiu codziennym lub naukach. To samo, jak sądzę, dotyczy nauk szczegółowych.

(c) Jeśli mam rację, to *głównym pożytkiem z analizy, jeśli chodzi o jasność; jest jedynie jasność, którą ona wytwarza, gdy uprawiacie samą filozofię.*

I tu, jak myślę, rozróżnić musimy dwie rzeczy: (α alfa) Ten rodzaj jasności, jaką macie, rozumiejąc samą definicję. (β beta) Ten rodzaj jasności, jaki dać wam może zrozumienie danej definicji, przy rozumieniu innych filozoficznych sądów – bądź to innej definicji, bądź sądu filozoficznego tego rodzaju, jaki chcecie rozważyć, nie będącego definicją.

Myślę, że ma ona oba te rodzaje skutków i że stanowi to jej główny cel.

Powiedzieć, że naszym głównym celem jest (α alfa) znaczyłoby, jak myślę, że warto odkrywać te definicje dla nich samych. Tak właśnie naprawdę sędzę. Myślę, że błędem jest nawet sądzić o tej części filozofii, iż jest ona użyteczna głównie ze względu na coś innego.

Źródło: George Edward Moore, *Wykłady o filozofii*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 4

Na podstawie fragmentu *Wykładów o filozofii* George'a Edwarda Moore'a napisz, jakie cechy ma filozofia analityczna.

Polecenie 5

Odpowiedz na pytanie: Czy wiesz, na czym polega podział na filozofię analityczną i nieanalityczną? Uzasadnij swoją odpowiedź, korzystając z powyższego tekstu źródłowego.

Polecenie 6

Po wysłuchaniu obu nagrań odpowiedz, co – według George'a Edwarda Moore'a – jest głównym zadaniem filozofii. Rozwiń swoją odpowiedź.

Prezentacja TED

Polecenie 1

Zastanów się, jakie mogą być powody pojawienia się myślenia analitycznego. Zapisz swoje przypuszczenia, a następnie zapoznaj się z wykładem prof. Wojciecha Sady, który opowie o początkach filozofii analitycznej.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRFith0lh>

Film edukacyjny. Powody powstania myślenia analitycznego. Część I.

Wykłada prof. Wojciech Sady

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem: Powody powstania myślenia analitycznego. Część 1.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jak rozumiesz wyrażenie *filozofia wielkiej podejrzliwości*, którego używa profesor Wojciech Sady.

Polecenie 3

Wysłuchaj drugiej części wykładu, a następnie wyjaśnij, dlaczego metoda heglistów wydała się G.E. Moore'owi niewłaściwa.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRFith0lh>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem: powody powstania myślenia analitycznego. Część 2.

Polecenie 4

Opisz, co trzeba zrobić, według filozofów analitycznych, żeby zacząć filozofować?

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Rozpoznaj cechy i elementy filozofii, którą uprawiali hegliści, i nurtu analitycznego.

hegliści

filozofia analityczna

filozofia ducha

drobiazgowe podejście do
problemów filozoficznych

filozofia przyrody

nauka o idei w sobie i dla siebie

nastawienie poznawcze

intersubiektywne traktowanie
procesu analizy

uznanie aktywnej roli języka
w zdobywaniu wiedzy o świecie

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, jakie znaczenie dla filozofowania mają postulaty filozofów analitycznych.

Praca domowa

Ćwiczenie 3

Korzystając z informacji zawartych w niniejszym rozdziale, w innych dostępnych ci źródłach oraz z własnych przemyśleń, odpowiedz w formie eseju na pytanie: Co to znaczy, że „coś z czegoś wynika”?

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Filozofia analityczna: wprowadzenie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

13. Filozofia analityczna. Uczeń:

- 1) przedstawia główne idee wczesnej filozofii analitycznej na przykładzie jednego z następujących autorów: George Edward Moore, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein;
- 3) omawia jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: neopozytywizm, pragmatyzm, filozofia lingwistyczna;
- 4) analizuje fragment jednego z następujących tekstów: Problemy filozofii Bertranda Russella, Z głównych zagadnień filozofii George’a Edwarda Moore’a, Dociekania filozoficzne Ludwiga Wittgensteina, O tak zwanych prawdach względnych Kazimierza Twardowskiego, Zagadnienia i kierunki filozofii Kazimierza Ajdukiewicza, Medytacje o życiu godziwym Tadeusza Kotarbińskiego, O metafizyce, jej kierunkach i zagadnieniach Tadeusza Czeżowskiego.

III. Wybrane problemy filozofii.

1. Koncepcje uprawiania filozofii. Uczeń rozróżnia i charakteryzuje następujące koncepcje filozofii:

- 3) koncepcja analityczna – analizowanie podstawowych pojęć wiedzy naukowej i pozanaukowej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- wymienia ważniejsze pojęcia, zagadnienia i stanowiska głównych dyscyplin filozoficznych;
- podejmuje rzetelną dyskusję filozoficzną oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia e-materiał: „Filozofia analityczna: wprowadzenie” uczestnikom zajęć. Prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”.

Uczniowie mają za zadanie przygotować przykłady z tekstów kultury oraz z życia ilustrujące zagadnienia związane z tematem lekcji.

2. Nauczyciel prosi o zapoznanie się z multimedium w sekcji „Film edukacyjny”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiały z sekcji „Audiobook”. Uczniowie po zapoznaniu się z nimi dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania:
 - grupa 1 – Tekst 1: *Jakie jest – według G.E. Moore’a – najważniejsze zagadnienie filozofii? Na czym ono polega?*
 - grupa 2 – Tekst 1: *Zrekonstruuj tok myślenia G.E. Moore’a. Jakie składniki Wszechświata wyodrębnia? Jak je opisuje? Czym są według niego akty świadomości i czy można je porównać do przedmiotów materialnych?*
 - grupa 3 – Tekst 2: *Jakie cechy ma filozofia analityczna?*
 - grupa 4 – Tekst 2: *Na czym polega podział na filozofię analityczną i nieanalityczną?*
 - grupa 5: – Synteza obu tekstów: *Co – według George’a Edwarda Moore’a – jest głównym zadaniem filozofii?*Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Ćwiczenie, które uczniowie realizują jako ostatnie, wykonywane jest indywidualnie. Ponownie nauczyciel udostępnia uczestnikom zajęć przez platformę edukacyjną jego

treść: „Na czym swoją filozofię opierali hegliści? Zwróć uwagę na relacyjność rzeczy względem siebie.” Nauczyciel sprawdza przez platformę zaznaczone odpowiedzi. Następnie zachęca uczniów do uzasadniania swoich wyborów podczas dyskusji w parach.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla pytanie otwarte z e-materiału, a uczniowie ponownie na nie odpowiadają, zapisując swoje wnioski. Nauczyciel wybiera najciekawsze odpowiedzi, porównuje je z poprzednimi i prosi ich autorów o komentarz.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności. Nauczyciel zadaje uczniom pytania, np. Jak rozumiesz podtytuł *Wykładu o filozofii* George'a Edwarda Moore'a: *Analiza jest zadaniem filozofii*?

Praca domowa:

1. Korzystając z informacji zawartych w niniejszym rozdziale, w innych dostępnych ci źródłach oraz z własnych przemyśleń, odpowiedz w formie eseju na pytanie: *Co to znaczy, że „coś z czegoś wynika”?*

Materiały pomocnicze:

- Tadeusz Szubka, *Dwudziestowieczna filozofia analityczna: o pewnej próbie całościowego ujęcia*, „Analiza i Egzystencja”, 5/2007, s. 27-44.
- Tadeusz Szubka, *Filozofia analityczna. Koncepcje, metody, ograniczenia*, Wrocław 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.